

Юксель Г. З.,

*докторка наук зі соціальних комунікацій, доцент,
професорка кафедри журналістики*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА В КРИМУ ТА КРИМСЬКІ ТАТАРИ: ВИКРИТТЯ МІФІВ І МАНІПУЛЯЦІЙ

20 лютого 2014 року російська федерація окупувала Автономну Республіку Крим та місто Севастополь – українську землю та історичну батьківщину корінних народів України – кримських татар, караїмів та кримчаків. Протягом окупації незаконна влада активно використовує кримськотатарський фактор, створюючи ілюзію всебічного вирішення проблем народу та захисту його прав [1]. Основний акцент робиться на тому, що за 23 роки де-факто контролю України ці проблеми нібито не вирішувалися, а почали вирішуватися лише після встановлення контролю росії. Посилаються на Наказ президента рф від 2014 року «Про реабілітацію жертв політичних репресій», встановлення вихідними днями на регіональному рівні двох релігійних свят – Курбан-байраму та Рамазан-байраму, визнання кримськотатарської мови поряд із російською та українською державними тощо. Проте насправді політичні та культурні права кримських татар постійно порушуються, і йдеться про повну асиміляцію та знищення національної ідентичності народу [6]. Попри спроби кремлівської пропаганди продемонструвати “квітучий” російський Крим, в умовах окупації гостро стоїть питання культурного та ментального зникнення кримськотатарського народу [8].

У чому полягають неправдиві наративи пропаганди? Що насправді було зроблено для кримських татар в період де-факто контролю України в Криму?

Повернення з місць депортації кримських татар, яке розпочалося наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, стало унікальним явищем. Надзвичайно важливим у ті часи стало рішення Української держави про можливість безперешкодної репатріації та надання громадянства всім кримським татарам, у т.ч. народженим у висилці в інших колишніх республіках Радянського Союзу, які поверталися на батьківщину з міст депортації. Згодом в Україні були ухвалені та фінансувалися державні програми репатріації та інтеграції кримськотатарського народу, підтримки національної мови та культури.

В Україні кримські татари *мали* можливість побудувати свої представницькі органи. Після повернення кримських татар наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років перед національним рухом постали завдання, які стосувалися не лише адаптації та вирішення соціально-побутових проблем, але й права на самореалізацію, створення можливостей для відродження духовної та матеріальної культури, розвитку мови.

У 1991 році в Криму (м. Сімферополь) відбувся другий в історії, але перший після повернення з місць депортації Курултай кримськотатарського народу. Тоді ж рішенням Курултаю було створено представницький орган кримських татар – Меджлис, який став головним політичним органом у ненасильницькій боротьбі представників корінного народу за свої права. Саме з того часу кримські татари створили широку систему національного самоврядування. На початок окупації 2014 року в Криму та регіонах материкової України (Херсонська область, Запорізька область, м. Київ) функціонувало 250 регіональних і місцевих меджлісів, а загальна кількість залучених у систему національного самоврядування, становила майже 4000 осіб.

Представники кримськотатарського народу входили до складу органів державної влади України. Так, у різні часи національні лідери М. Джемільєв і Р. Чубаров становилися депутатами Парламенту – Верховної ради України. Кримські татари з почату 1990-х років обиралися до складу Парламенту Криму, місцевих рад, обіймали посади заступників Голови і міністрів в уряді Криму, голів або заступників голів державних районних адміністрацій. Звісно, що політичні процеси в демократичному суспільстві завжди мають конкурентну основу та інколи характеризуються певною конфронтаційністю та напруженістю. Але в Україні кримські татари беззаперечно отримали можливість вільно висловлювали свою політичну позицію та погляди, навіть якщо вони були протилежними та критикували владу, що є складовою демократичного розвитку регіону, а також запорукою міжнаціональної розуміння та процвітання, національного відродження.

За підтримки держави було відкрито Кримськотатарський державний музично-драматичний театр, розпочала роботу Республіканська кримськотатарська бібліотека імені І. Гаспринського, відкрито Кримськотатарський етнографічний та художній музеї.

Формувалась система підготовки вищокопфесійних національних кадрів. Зокрема, в 1991 році було розпочато підготовку вчителів кримськотатарської мови та літератури в Сімферопольському державному університеті. В 1993 році організовано Кримський інженерно-педагогічний університет, в якому отримали вищу освіту десятки тисяч кримських татар, в університеті відкрито факультет кримськотатарської та турецької філології, Кримськотатарський науково-дослідницький

центр. Завдяки наполегливості кримськотатарських дослідників, за активної підтримки українських науковців в освітніх і наукових закладах України підготовлено та захищено десятки дисертаційних досліджень. У 1990-х – 2000 роках було відкрито 16 (!) національних шкіл, де учні здобували освіти кримськотатарською мовою. Одночасно в більшості шкіл Криму були створені можливості для вивчення дітьми кримськотатарської мови.

Певного розвитку досягли національні медіа. Так, було зареєстровано 35 медійних ресурсів, із яких на постійній основі функціонувало 14 медіа, у т.ч. газети та журнали кримськотатарською мовою. У структурі Державної телерадіокомпанії Криму функціонувала система мовлення на кримськотатарській мові, регулярно випускалися в ефір програми новин, музично-розважальні, культурні тощо. В адміністративному центрі автономії – Сімферополі – відкрилося кілька національних друкарень, які випускали літературу кримськотатарською мовою.

Завдяки підтримці України, а також міжнародним програмам, активну участь в яких брала Республіка Туреччина, відбувалася реставрація історико-культурних об'єктів, як це було, наприклад, Зінджірдли-медресе, дом-музей Ісмаїла Гаспринського та ін.

У різних містах півострова здійснювало діяльність майже 200 кримськотатарських громадських організацій та спілок, завданням яких було вирішення проблем кримськотатарського народу.

Були створені умови для релігійного відродження. Так, почало функціонувати Духовне управління мусульман Криму, відкривалися або будувалися мечеті, кримські мусульмани мали можливість вільного спілкування з представниками релігійних організацій Туреччини.

Не варто забувати й про важливе «земельне питання», адже саме в ті часи було побудовано велику кількість мікрорайонів компактного проживання кримських татар. Так, це було не просто, в перші часи ще були живи комуністично-партійні номенклатурщики радянських часів, але завдяки наполегливості кримських татар навколо Сімферополя, Євпаторії, інших міст виростили нові мікрорайони, де на початковому етапі масового будівництва людей прописували буквально «на кілочку», коли вони ще не мали домівок. Ніхто не заперечить факт, що через Республіканський комітет Ради міністрів Автономної Республіки Крим з питань національностей і депортованих громадян було реалізовані бюджетні програм з будівництва житла, і кожний рік Україна закладала бюджет для такого питання. В різні роки в окремих регіонах Криму будувалось та надавалось людям державне житло (квартири та дома), і такі домівки отримали сотні кримських татар. Були реалізовані бюджетні програми з проведення комунікацій (світло, газ, вода) у місця компактного проживання кримських татар.

Однак, на великий жаль, мирний розвиток Криму був призупинений російською агресією та окупацією Російською Федерацією в 2014 р. У процесі розвитку кримськотатарського народу ця подія стала трагічним переломним моментом. Російська та незаконна кримська окупаційна «влада» здійснила спробу жорстоко розправитися з представницьким органом і активною частиною корінного народу Криму. Практично одразу після початку окупації представників системи Курултай-Меджліс почали переслідувати, застосовуючи репресії, відкривати кримінальні справи. Кримські татари залишилися без свого представницького органу. З 2014 року кримськотатарським лідерам і активістам заборонено в'їзд на батьківщину, і зафіксовано сотні таких випадків. Під загрозою зникнення знаходяться історичні об'єкти культури кримських татар. В Криму порушуються права людини.

Історія національної боротьби кримських татар дуже близька до історії боротьби українців, які тривалий час також перебували під гнітом російської імперії й зазнали наслідків тоталітарних систем. Тому природним є прагнення українського та кримськотатарського народів жити незалежно на своїй рідній землі і самостійно визначати власне майбутнє та розвиток.

Список використаних джерел:

1. Актуальні орієнтири державної політики у зв'язку з тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. 2020. URL: <http://www.ppu.gov.ua/synhronizatsiya-dij-organiv-vlady-z-pytan-deokupatsiyi-krymu-ta-sevastopolya/> (дата звернення: 23.12.2023).

2. Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 9 місяців 2019 року (презентація). URL: <https://ctrcenter.org/ru/analytics/165-analiz-narushenij-prav-cheloveka-v-okkupirovannom-krymu-za-9-mesyacev-2019-goda-prezentatsiya> (дата звернення: 23.10.2019).

3. Аналітичний звіт «Політики реінтеграції тимчасово окупованих територій: моделі, сценарії, дискусії, досвід». Школа політичної аналітики НАУКМА. Київ, 2021. 40 с. URL: <https://spa.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Reintegration-Policies-UA.pdf> (дата звернення: 23.06.2022).

4. Задорожній О. В. Анексія Криму – міжнародний злочин. Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, каф. міжнар. права. Київ : К.І.С., 2015. 572 с.

5. Крим після анексії. Державна політика, виклики, рішення та дії. Біла книга / Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Гучакова Т., Смірнов О., Горобчишина С., Дуда А. ; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2016. 148 с. URL: <http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/crimea%20after.pdf> (дата звернення: 05.08.2022).

6. Незалежних ЗМІ в Криму практично не залишилось. Правозахисники презентували доповідь про переслідування журналістів і блогерів за весь період російської окупації. URL: <https://qha.com.ua/polochkam-uk/nezaleznyh-zmi-v-krymu-praktychno-ne-zalyshylos-pravozahysnyky-prezentuvaly-dopovid-pro-peresliduvannya-zhurnalistiv-i-blogeriv-za-ves-period-rosijskoyi-okupatsiyi/> (дата звернення: 02.08. 2022).

7. Формування комплексного бачення та рекомендацій органам державної влади України щодо подолання наслідків окупації та викликів у процесі реінтеграції ТОТ АР Крим та м. Севастополя у 4 сферах: інформаційній, освітньо-науковій, культурній, релігійній. URL: <https://www.voicecrimea.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/4.-%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2.-%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%BA.pdf> (дата звернення: 21.12.2023).

8. Юксель Г. 3. Кримська інформаційно-медійна парадигма в контексті окупації півострова (лютий 2014 – лютий 2022 рр.): Трансформація медійної сфери та інформаційна політика України» : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 2023. 564 с.